

Răzvan Horațiu Radu

CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Note de curs

Radu, Răzvan Horațiu

■ Studii:

Este absolvent al Facultății de Drept, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași (1997-2001); este doctor al Facultății de Drept a Universității București, specializarea drept penal și a urmat cursurile Institutului Național al Magistraturii (2001-2003); a absolvit cursurile Academiei Diplomatice din cadrul Ministerului Afacerilor Externe (2004-2005), are un master în Relații Internaționale la Facultatea de Științe Politice a Universității București (2006) și a absolvit cursul postuniversitar de Management al Resurselor Umane la Academia de Studii Economice, București.

■ Activitate:

Este magistrat de carieră și a fost numit la 19 ianuarie 2013 subsecretar de stat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, Agent al Guvernului României pentru Curtea de Justiție a Uniunii Europene.

Anterior, în perioada 2011-2012, a îndeplinit funcția de subsecretar de stat în cadrul Departamentului pentru Afaceri Europene (ulterior Ministerului Afacerilor Europene), fiind și Agent al Guvernului României pentru Curtea de Justiție a Uniunii Europene iar în perioada 2007-2011 cea de subsecretar de stat în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, Agent Governamental al României pentru Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

În 2003 a fost numit procuror, activând succesiv la Parchetul de pe lângă Judecătoria Roman (ca procuror stagiar), Parchetul de pe lângă Judecătoria Sectorului 6 București și Parchetul de pe lângă Tribunalul București. (Biroul de Combatere a Crimei Organizate și Antidrog și Secția de Urmărire Penală).

Începând cu 1 septembrie 2006, Răzvan-Horațiu Radu a deținut, în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii, funcția de șef al Serviciului de Integrare Europeană și Programe Phare, (ulterior Serviciul de Afaceri Europene și Relații Internaționale), îndeplinind aceasta funcție până la numirea sa la Ministerul Afacerilor Externe.

Este cadru didactic asociat al Facultății de Drept a Universității Al. Ioan Cuza din Iași, disciplinele Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și al Facultății de Drept din cadrul Universității Româno-Americane.

■ Publicații:

A susținut prelegeri privind protecția drepturilor omului la Institutul Diplomatic Român, la Institutul European din România și la Facultatea de Istorie a Universității București, precum și la Institutul Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților.

A fost membru al colectivului de redacție al revistei „Justiția în Actualitate” editată de Consiliul Superior al Magistraturii și a publicat mai multe articole în reviste de specialitate juridică (Dreptul, Curierul Judiciar).

Răzvan Horațiu Radu

Convenția Europeană a Drepturilor Omului

Note de curs

Universul Juridic

București

-2016-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Copyright © 2016, S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOȚIT DE SEMNĂTURA
ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICĂTE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

RADU, RĂZVAN-HORAȚIU

**Convenția Europeană a Drepturilor Omului: note de curs / Radu Răzvan
Horațiu. - București: Universul Juridic, 2016**

Bibliogr.

ISBN 978-606-673-545-2

341.24:341.231.14(4)

REDACTIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL tel.: **021.314.93.15**
DISTRIBUȚIE: fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

Abrevieri

- Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale - *Convenția sau Convenția europeană*
- Curtea Europeană a Drepturilor Omului - *Curtea sau CEDO*
- Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *Ghid practic cu privire la admisibilitate*, 2011 - *Ghid de admisibilitate*
- Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, *Guide sur l'article 5 de la Convention. Droit à la liberté et à la sûreté*, 2014 - *Guide art. 5*
- Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, *Guide sur l'article 6. Droit à un procès équitable (volet civil)*, 2013-*Guide art. 6 civil*
- Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, *Guide sur l'article 6. Droit à un procès équitable (volet penal)*, 2014-*Guide art. 6 penal*
- Vasiescu Mihaela, Răzvan Horațiu Radu, Ileana-Gabriela Popa, Irina Alexandra Neagu, Geanina Munteanu, Mădălina Ioana Morariu, Ionut Militaru, Roxana Maria Calin, Dragoș-Alin Călin, Irina Cambrea, Cornel Gabriel Caian, Dana Cristina Bunea, Victor Horia Dimitrie Constantinescu, *Dicționar de Drepturile Omului*, Ed. C.H. Beck, București, 2013 - *Dicționar*
- Decizie/Decizie de admisibilitate/Decizie de inadmisibilitate pronunțată de o Cameră a Curții – *Dec.*
- Decizie Comisie – *Dec. Comisie*

Cursul 1

NOȚIUNI GENERALE DESPRE PROCLAMAREA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Proclamarea drepturilor omului la nivel regional european este realizată prin intermediul organizațiilor internaționale care au atribuții în acest domeniu, indiferent de întinderea lor. Din acest punct de vedere, la nivelul continentului european există 3 organizații internaționale cu atribuții mai mult sau mai puțin extinse în domeniul drepturilor omului: Consiliul Europei, Uniunea Europeană și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa. În ce ne privește, ne vom concentra atenția asupra celei mai importante și extinse dintre acestea, mai ales din perspectiva preocupării pentru problematica drepturilor omului, Consiliul Europei.

1. Consiliul Europei și proclamarea drepturilor omului

Consiliul Europei reprezintă o organizație internațională, interguvernamentală și regională care reunește 47 de state membre ale continentului european și care are ca principal obiectiv „*crearea pe continentul european a unui spațiu comun al democrației și dreptului în scopul respectării valorilor fundamentale, drepturile omului, democrația pluralistă și statul de drept*”¹.

În materia drepturilor omului, la nivelul Consiliului Europei au fost elaborate foarte multe instrumente juridice de consacrare și protecție a acestora, fie că vorbim de tratate multilaterale cu valoare generală, fie specializate²: Carta Social Europeană (1961), Carta Social Europeană Revizuită (1996), Convenția Europeană pentru Prevenirea Torturii a Pedepselor sau Tratatelor Inumane sau Degradante (1987), Convenția Europeană pentru Asistența Medicală și Socială (1953), Carta Europeană a Limbilor Regionale și Minoritare (1992), Convenția cadru privind Protecția Minorităților Naționale (1995), Convenția Europeană privind Exercițiul Drepturilor Copilului (1996), Convenția pentru Protecția Drepturilor Omului și a Demnității Ființei Umane referitoare la Aplicarea Biologiei și a Medicinii: Convenția privind Drepturile Omului și Biomedicina (1997) etc. Dintre acestea cel mai important tratat multilateral de protecție în domeniu este Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale adoptată la 4 noiembrie 1950 și intrată în vigoare la 3 septembrie 1953 (în continuare „*Convenția*” sau „*Convenția europeană*”).

Din preambulul Convenției, care este primul și cel mai important tratat multilateral încheiat la nivelul Consiliului Europei, reiese atașamentul statelor contractante față de drepturile omului și libertățile fundamentale care reprezintă „*temelia înseși a justiției și a*

¹ Dicționar, p. 148.

² Lista tuturor tratatelor este disponibilă pe www.coe.int; a se vedea și T. Corlățean, *Protecția europeană și internațională a drepturilor omului*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 30-31.

păcii în lume și a căror menținere se bazează (...) pe un regim cu adevărat democratic (...) și pe o concepție comună și un respect comun al drepturilor omului din care acestea decurg". De asemenea, din preambul reiese și atașamentul statelor părți semnatare față de „*patrimoniul comun de idealuri și tradiții politice*”, „*respectarea libertății*” și „*preeminența dreptului*”.

Totodată, prin art. 1 din Convenție, statele își asumă obligația respectării drepturilor omului oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor.

Convenția, în forma sa inițială, prevedea o serie de drepturi și libertăți individuale (dreptul la viață, dreptul de a nu fi supus torturii și relelor tratamente, dreptul de a nu fi supus sclaviei, muncii forțate sau obligatorii, dreptul la libertate și siguranță, libertatea de exprimare, libertatea gândirii, de conștiință și religie etc.). Ulterior, Convenției i s-au adăugat protocoale adiționale dintre care unele au adus modificări de natură procedurală, în timp ce altele au mai adăugat catalogului inițial câteva drepturi și libertăți (dreptul de proprietate, dreptul la instruire, dreptul la alegeri libere, libertatea de circulație etc.).

Convenția Europeană este un instrument obligatoriu pentru statele semnatare, ridicând drepturile individuale consacrate la nivel de categorie juridică și conferindu-le pentru prima dată în dreptul internațional un regim de protecție¹. Convenția consacră un catalog de drepturi civile și politice (excepție fac dreptul de proprietate, drept de natură economică și drepturile cu conotație socială - libertatea sindicală, dreptul la instruire, interdicția muncii forțate).

Convenția are cel puțin două elemente care fac din sistemul de protecție existent la nivelul Consiliului Europei cel mai eficient mecanism: acceptarea dreptului la recurs individual (art. 34 din Convenție) și acceptarea jurisdicției obligatorii a Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare Curtea sau CEDO), art. 46 din Convenție².

Acceptarea celor două elemente s-a făcut prin declarații facultative³. România este parte la mecanismul Convenției de la data de 20 iunie 1994, aceasta fiind semnată și ratificată de țara noastră ca o condiție de aderare la Consiliul Europei.

Convenția Europeană reprezintă cel mai reușit instrument de protecție în materia drepturilor omului, stabilind un control supranațional asupra acțiunilor activităților statale prin instituirea unui mecanism de control jurisdicțional ce poate fi activat prin inițiative individuale⁴.

Din punct de vedere al conținutului, Convenția este alcătuită din trei titluri. Titlul I consacră drepturile și libertățile propriu-zise; Titlul al II-lea instituie normele care reglementează activitatea Curții Europene a Drepturilor Omului ca mecanism de protecție a drepturilor consacrate și Titlul al III-lea este intitulat „*Dispoziții diverse*”. Pe parcursul anilor, Convenția a suferit modificări și completări, prin intermediul protocoalelor adiționale. Dintre acestea mai sunt în vigoare Protocoalele adiționale nr. 1, 4, 6, 7, 12, 13, 14. Convenția a evoluat atât prin completările aduse de protocoalele adiționale, cât și prin interpretări evolutive date de Curtea de la Strasbourg Convenției Europene⁵.

¹ Fr. Sudre, *Dreptul european și internațional al drepturilor omului*, Ed. Polirom, Iași, 2006 p. 114.

² *Dicționar*, p. 162.

³ *Ibidem*, p. 162.

⁴ Dominique Chagnollaude, Guillaume Drago (coord.), *Dictionnaire des droits fondamentaux*, Dalloz, Paris 2010, p. 69

⁵ *Dicționar*, p. 164.

Mecanismul instituțional de protecție a drepturilor omului consacrat de Convenție prezintă, de asemenea, aspecte de originalitate, oferindu-le cetățenilor beneficiul unui control judiciar al respectării lor.

Mecanismul inițial de protecție prevedea 3 organe principale: Comisia (organ de anchetă și mediere), Consiliul de Miniștri al Consiliului Europei (organ politic de decizie) și Curtea Europeană a Drepturilor Omului (organ judiciar de decizie)¹.

Protocolul nr. 11, intrat în vigoare la 1 noiembrie 1998, a revoluționat mecanismul de protecție prin introducerea unui singur organ, Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Totodată, spre deosebire de sistemul anterior unde Comisia era cea care sesiza Curtea, prin intrarea în vigoare a Protocolului nr. 11 s-a creat posibilitatea sesizării Curții de către orice persoană interesată, consacându-se astfel dreptul la recurs individual.

2. Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Curtea Europeană a Drepturilor Omului este o instanță internațională permanentă și independentă cu sediul la Strasbourg care își desfășoară activitatea începând cu data de 21 ianuarie 1959, după acceptarea jurisdicției sale de către un număr de 8 state.

Ea reprezintă la ora actuală principala instituție ce realizează mecanismul de control prevăzut de Convenția europeană².

La început, funcția jurisdicțională era asigurată de un mecanism tripartit:

- Comisia Europeană a Drepturilor Omului (în continuare Comisia sau fosta Comisie) care era competentă să analizeze admisibilitatea cererilor, să stabilească situația de fapt, să angajeze soluționarea amiabilă a cauzelor și să formuleze avize dacă se constata o încălcare a Convenției;

- Comitetul Miniștrilor care putea adopta decizii definitive în cauzele care nu erau aduse în fața Curții;

- Curtea Europeană a Drepturilor Omului competentă să pronunțe o hotărâre definitivă și obligatorie, în cauzele în care putea fi sesizată doar de Comisie sau de statele părți³.

Protocolul nr. 11 a reformat acest mecanism de control prin instituirea unei Curți unice care poate analiza toate plângerile individuale și cererile interstatale, referitoare la pretinsele încălcări ale Convenției.

Admiterea unui stat în Consiliul Europei presupune și acceptarea jurisdicției Curții Europene a Drepturilor Omului.

Deși Protocolul nr. 11 a revoluționat mecanismul de control, acesta și-a dovedit limitele în scurt timp, întrucât Curtea a fost copleșită de numărul excesiv de mare de plângeri din partea cetățenilor (peste 100.000).

Prin urmare, în procesul de reformă a Curții a fost adoptat Protocolul nr. 14, intrat în vigoare la 1 iunie 2010, după ratificarea sa de către Rusia, protocol care a introdus o serie de modificări de natură procedurală care să permită o mai bună procesare a cererilor (criteriul prejudiciului minim ca și condiție nouă de admisibilitate, judecătorul unic care să trateze cererile inadmisibile, creșterea rolului Comisarului pentru Drepturile Omului, introducerea de măsuri de examinare a cauzelor repetitive etc.).

¹ Fr. Sudre, *op. cit.*, p. 114.

² Dominique Chagnollaud, Guillaume Drago (coord.), *op. cit.*, p. 140.

³ *Dicționar*, p. 173.

2.1. Organizarea și funcționarea Curții

Conform art. 20 din Convenție, Curtea este alcătuită dintr-un număr de 47 de judecatori egal cu cel al statelor semnatare ale Convenției și, în același timp, membre ale Consiliului European. Aceștia trebuie să se bucure de „*cea mai înaltă reputație morală*” și „*să întrunească condițiile cerute pentru exercitarea unor înalte funcții judiciare sau să fie juriști având o competență recunoscută*”¹.

„*Judecătorul își exercită mandatul cu titlu individual*”² și trebuie să satisfacă exigențele de independență și imparțialitate, inclusiv față de statele care i-au propus³. Regimul imunității recunoscut acestora vine să-i protejeze pe judecatori, în special față de statul în numele căruia au fost numiți, spre deosebire de regimul clasic de imunități al reprezentanților diplomatici care nu sunt protejați și în statul acreditant (de origine).

Judecătorii sunt aleși pe o perioadă de 9 ani de Adunarea Parlamentară a Consiliului European de pe o listă de 3 candidați propusă de statul parte. Această listă trebuie să satisfacă și criteriul „*gender balance*” care impune și prezența a cel puțin unei femei.

Judecătorii pot fi revocați din funcție doar prin decizia celorlalți judecatori luată cu 2/3 din voturi dacă a încetat să corespundă condițiilor necesare⁴.

Cei 47 de judecatori se întrunesc în Adunarea Plenară a Curții pentru alegerea președintelui Curții, a vicepreședintelui, a președintelui de Cameră, a grefierului Curții și a adjunctului acestuia și pentru adoptarea Regulamentului Curții sau pentru constituirea de Camere pentru o perioadă determinată⁵. Curtea este sprijinită în activitatea sa de Grefă ai cărei reprezentanți trebuie să fie independenți și imparțiali⁶.

Pentru examinarea cauzelor Curtea judecă în următoarele formațiuni (complete) de judecată⁷:

- Judecătorul unic;
- Comitetele de 3 judecatori;
- Camerele de 7 judecatori;
- Marea Cameră formată de 17 judecatori.

Curtea este împărțită în 5 secții, formațiunile de judecată fiind organizate în cadrul acestora. Judecătorul ales din partea unui stat este membru de drept al Camerei și al Marii Camere când statul său este parte în cauză⁸.

2.2. Procedura în fața Curții

Formațiunile de judecată ale Curții sunt: Judecătorul unic, Comitetul (alcătuit din 3 judecatori), Camera (alcătuită din 7 judecatori), Marea Cameră (alcătuită din 17 judecatori).

O plângere adresată Curții, după înregistrarea pe rolul acesteia, trece printr-o etapă de filtraj ce are drept obiectiv repartizarea către formațiunea de judecată corespunzătoare.

¹ Art. 21 par. 1 din Convenție.

² Art. 21 par. 2 din Convenție.

³ Art. 21 par. 3 din Convenție.

⁴ Art. 23 par. 4 din Convenție.

⁵ Art. 25 din Convenție.

⁶ Art. 24 din Convenție.

⁷ Art. 26 par. 1 din Convenție.

⁸ Art. 26 par. 4 din Convenție.

Dacă inadmisibilitatea sa este vădită sau poate fi radiată de pe rol fără o examinare suplimentară, decizia este luată de **Judecătorul unic** și este definitivă¹, reclamantul fiind informat de acest lucru prin intermediul unei comunicări nemotivate. Dacă judecătorul unic nu declară cererea inadmisibilă, o va trimite unui Comitet sau unei Camere pentru o examinare suplimentară².

Comitetul poate declara cererea inadmisibilă sau să o radieze de pe rol dacă nu mai este necesară o examinare suplimentară³ sau în cazul unei jurisprudențe anterioare constante a Curții referitoare la problema supusă analizei („*jurisprudență bine stabilită*”) o poate declara admisibilă și chiar poate pronunța o hotărâre pe fond⁴. Judecătorul ales în numele unui stat nu participă obligatoriu la judecata acestor cauze însă poate fi invitat să participe în orice fază a procedurii⁵.

Dacă plângerea nu este vădit inadmisibilă și nu sunt necesare examinări suplimentare cu privire la admisibilitate și fond, plângerea este comunicată Guvernului pârât care este invitat o dată cu reclamantul să depună observații. Acesta este practic momentul de debut al procedurii contencioase și momentul în care Guvernul află de existența unei plângeri pe rolul Curții. Trebuie precizat că Guvernul nu are cunoștința de marea majoritate a plângerilor inadmisibile cu excepția celor publicate de Curte. Până la momentul comunicării plângerii, practic acesta nu este parte în procedură, Curtea desfășurând o procedură exclusiv cu reclamantul. Este posibil însă ca până la comunicarea plângerii către Guvern, acesta să ia cunoștința de existența plângerii, fie printr-o solicitare de informații suplimentare, fie printr-o solicitare de măsuri provizorii.

După formularea obiecțiunilor asupra admisibilității și fondului, urmează formularea observațiilor în baza art. 41 din Convenție prin cererea reclamantului de satisfacție echitabilă.

După formularea observațiilor de către părți, Comitetul se pronunță printr-o decizie sau hotărâre definitivă⁶. De asemenea, decizia de admisibilitate se poate da separat de decizia asupra fondului.

Comitetul poate să se desesizeze în favoarea **Camerei** dacă cererea respectivă nu face obiectul unei jurisprudențe constante (bine stabilite).

Procedura în fața Camerei cuprinde, de asemenea, faza observațiilor scrise depuse de părți asupra admisibilității, fondului și satisfacției echitabile.

În fața Camerei se poate desfășura și o fază orală la solicitarea motivată a părților sau în urma unei decizii din oficiu. Faza orală este rar organizată de către Curte și, de regulă, în situații excepționale în care sunt aspecte foarte importante ce trebuie puse în dezbatere în fața publicului sau când sunt analizate alte aspecte de noutate sau de interes major.

Hotărârea Camerei poate fi atacată în fața **Marii Camere** în termen de 3 luni de la pronunțare, printr-o cerere de retrimiteră formulată în condițiile art. 43 din Convenție. Cererile de retrimiteră sunt analizate de un Comitet de filtraj, alcătuit din 5 judecători.

Solicitățile de retrimiteră la Marea Cameră sunt rareori admise de Comitetul de filtraj, ele fiind limitate la plângerile grave referitoare la interpretarea sau aplicarea Convenției sau

¹ Art. 27 din Convenție.

² Art. 27 par. 3 din Convenție.

³ Art. 28 par. 1 lit. a) din Convenție.

⁴ Art. 28 alin. (1) lit. b) din Convenție.

⁵ Art. 28 par. 3 din Convenție.

⁶ Art. 28 par. 2 din Convenție.